

Електронне наукове фахове видання "Державне управління: удосконалення та розвиток" включено до переліку наукових фахових видань України з питань державного управління (Наказ Міністерства освіти і науки України від 22.12.2016 № 1604)

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Дніпровський державний
аграрно-економічний
університет

ДКС Центр
Видавництво ТОВ «ДКС-центр»

Державне управління: удосконалення та розвиток № 4, 2017

УДК 35

В. С. Адамовська,

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»*

МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ ТА ВИБІР НАПРЯМУ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ

V. S. Adamovska,

*candidate of economic science, associate professor of the accounting, taxation, public management and
administration department,
National University of Krivoy Rog*

GOVERNMENT REGULATION MECHANISM OF ECONOMY AND SELECTION DIRECTLY ECONOMIC POLICY IN THE CURRENT ECONOMIC CONDITIONS

Стаття присвячена теоретичному обґрунтуванню та осмисленню поняття державного регулювання економіки в сучасних умовах господарювання. В економічній літературі немає чітко визначеного поняття державного регулювання економіки, адже це поняття повинно враховувати нестійкий стан сучасної економіки країни, її динамічність, нестабільність. Механізм державного регулювання економіки повинен бути унікальним, адаптованим до будь-яких змін напрямів, мети і цілей державної економічної політики. У статті розкрито сутність державного регулювання економіки. Визначено структуру механізму державного регулювання економіки та вибору напрямку економічної політики, розглянуто та охарактеризовано його складові. Обґрунтовано, що визначення напрямку економічної політики держави повинно здійснюватися одночасно з оцінкою ефективності застосування обраних методів державного регулювання економіки відповідно до її функцій, з метою оперативного реагування на будь-які зміни в економіці.

The article is a theoretical grounding and understanding concept of government economy regulation in the current economic conditions. In the economic literature does not clearly defined concept of government economy regulation, as this concept must take into account the unstable state of the modern economy, its dynamism, instability. The mechanism of government economy regulation should be unique, tailored to any change directions, goals and objectives of government economic policy. The article reveals the essence of government economy regulation. The structure of government economy regulation and the direction of economic policy choices, examined and characterized its components. Proved that determine the direction of economic policy should be carried out simultaneously with the assessment of the effectiveness selected methods of government economy regulation according to its functions, in order to respond quickly to any changes in the economy.

Ключові слова: державне регулювання економіки, механізм державного регулювання економіки, функції, принципи, методи державного регулювання економіки; економічна політика, моделювання, інноваційна політика держави.

Keywords: government regulation of economy, mechanism of government economy regulation, features, principles and methods of government economy regulation; economic policy design, innovation policy of the state.

Постановка проблеми. Сучасна ситуація в Україні потребує трансформаційних процесів, які не тільки налагодять ринкову економічну систему, а й зроблять її ефективною для суспільства. Функція держави при цьому сприяти таким процесам, підтримувати всі сфери народного господарства, забезпечувати задоволення потреб населення.

Саме ефективне державне регулювання економіки, її цілеспрямований вплив у сфері управління економікою з метою надання економічним процесам певної спрямованості відповідно до цілей, завдань та інтересів країни, є ключовим чинником макроекономічних зрушень, яких потребують країни під час суспільно-економічних трансформацій.

Для розвитку конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки потрібний ефективний механізм державного регулювання, який забезпечить виконання соціально-економічних функцій держави і відповідно добробут населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Неабиякий внесок у певні аспекти дослідження проблеми державного регулювання економічного розвитку зробили такі відомі вчені, як: Е. Адельсеїтова, О. Бойко-Бойчук, В. Гриньова, Л. Дідківська, В. Малиновський, Т. Піхняк, І. Розпутенко, Р. Рудницька, Д. Стеченко, О. Федорчак, Н. Харченко Ю. Бажал, О. Білорус, В. Геєць, Н. Гончарова, А. Гриценко, М. Долішній, М. Данько, С. Дорогунцов, Д. Євдокимова, І. Лукінов, Д. Лук'яненко, А. Мар'єнко, Б. Панасюк, Ю. Пахомов, В. Пономаренко, А. Поручник, М. Соколик, М. Чумаченко, А. Філіпенко, А. Шегда.

Огляд наукових публікацій показав, що у сфері державного управління не достатньо глибоко та повно розкрито механізм державного управління. Актуальним залишається питання розробки ефективного механізму державного регулювання економіки та вибір економічної політики з огляду на сучасну ситуацію в країні та нестабільну економіку. Це обумовлює необхідність більш глибоких досліджень у цьому напрямі.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз теоретико-методологічних аспектів державного регулювання економіки та економічної політики, визначення сутності, структури механізму державного регулювання економіки, розробка його схеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наукових літературних джерелах немає чіткого визначення механізму державного регулювання економіки, адже це поняття повинно враховувати нестійкий стан сучасної економіки країни, її динамічність, нестабільність. Тому даний механізм повинен бути унікальним, адаптованим до будь-яких змін напрямів, мети і цілей державної економічної політики. А отже, теоретичний інструментарій повинен повністю відповідати поставленим вимогам і чітко формувати теоретичні засади державного регулювання економіки.

Різні науковці, спеціалісти у сфері державного управління та регулювання використовують у своїй праці терміни: «державне втручання», «державне управління», «державна економічна політика», «державне регулювання економіки», звичайно всі вони взаємопов'язані і характеризують відносини держави з суспільством, але потребують певного уточнення і чіткого визначення.

У сучасній науковій літературі у більшості випадків поняття «державне регулювання» розглядається як його різноманітні форми та методи. Так, всі визначення сутності державного регулювання можна згрупувати за такими ознаками:

1. Державне регулювання представляється як комплекс основних форм і методів впливу на певний процес чи об'єкт. Прихильниками такого підходу є: С. Мочерний: «державне регулювання – комплекс основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються» [1, с. 379].

В. Орешина: «державне регулювання економіки – це діяльність органів влади щодо впливу їх на процес суспільного відтворення з метою досягнення суспільно корисних результатів» [2, с. 92]. Це визначення є дуже загальним і не відображає специфіки власне державної діяльності.

Л. Дідківська та Л. Головка: «державне регулювання – вплив держави на соціальний розвиток країни» [3, с. 14]. На нашу думку, дане визначення не розкриває всю складність процесу державного регулювання економіки, не висвітлює всю сукупність функцій, принципів та методів регулювання економічних процесів з боку держави. А отже, роль держави знецінюється. Більш гнучким та адаптивним до сучасного рівня розвитку України є визначення Д. Стеченко: «державне регулювання – вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання та окремих громадян на досягнення цілей та пріоритетів державної політики суспільного розвитку» [4, с. 5].

2. Державне регулювання трактується як економічна діяльність держави. Так, деякі автори вважають, що державне регулювання економіки – це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму згідно з цілями й пріоритетами державної економічної політики, заради реалізації національних інтересів держави [5, с. 95].

3. Державне регулювання розглядається як система заходів. Прихильниками такого підходу є І. Михасюк: «Державне регулювання – це комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей» [6, с. 8]. Дане визначення є спрощеним і не враховує всі функції, які повинна виконувати держава з огляду на сучасні потреби суспільства.

Л. Ходов зазначає: «Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомочними державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються» [7, с. 45]. Це визначення повністю дублює визначення поняття, наданого автором А. Булатовим: «державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства – система типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, здійснюваних уповноваженими державними установами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування соціально-економічної системи до умов, що змінюються» [1, с. 371]. Щодо визначення А. Булатова, єдиним зауваженням є незрозумілість і неактуальність вживання виразу «система типових заходів», адже сучасні економічні відносини суб'єктів господарювання будуть ефективними і злагодженими завдяки застосуванню нових та дієвих методів і заходів державного регулювання економіки.

Д. Зухба, Е. Зухба, Н. Каптуренко вважають: «державне регулювання – комплекс економічних і політичних заходів, які здійснюють державні органи з метою координації економічних процесів, спрямованих на підтримку оптимальних пропорцій суспільного виробництва і запобігання в ньому кризовим ситуаціям» [8]. Деякі автори вважають, що у такому формулюванні не беруть до уваги динамічний аспект, тобто не вказується на стимулюванні державою динамічного розвитку суб'єктів ринку, а не виключно дотримання стійкого рівноважного стану. Вважаємо, що таке твердження є хибним, адже, саме у дотриманні оптимальних пропорцій суспільства виражається стимулююча функція держави. Однак, у запропонованому визначенні, на нашу думку, не потрібно було звужувати спектр заходів державного регулювання лише до економічних і політичних, адже методичний інструментарій державного регулювання економіки набагато ширший і дієвіший.

Аналіз зазначених трактувань поняття «державне регулювання економіки» показав, що різні автори по-різному розкривають суть даного поняття і, як наслідок, кожне визначення по-різному трактує кінцеву мету державного регулювання.

На нашу думку, найбільш повно сутність державного регулювання економіки розкривається у визначенні, а саме, – це сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу держави на розвиток суспільного способу виробництва (в т.ч. продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються.

Основними напрямками економічної політики, що визначаються державою у Господарському Кодексі України, є [9]:

- структурно-галузева політика, спрямована на здійснення державою прогресивних змін у структурі народного господарства, удосконалення міжгалузевих та внутрішньогалузевих пропорцій, стимулювання розвитку галузей, які визначають науково-технічний прогрес, забезпечують конкурентоспроможність вітчизняної продукції та зростання рівня життя населення. Складовими цієї політики є промислова, аграрна, будівельна та інші сфери економічної політики, щодо яких держава здійснює відносно самостійний комплекс заходів стимулюючого впливу;

- інвестиційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання необхідних умов для залучення і концентрації коштів на потреби розширеного відтворення основних засобів виробництва, переважно у галузях, розвиток яких визначено як пріоритети структурно-галузевої політики, а також забезпечення ефективного і відповідального використання цих коштів та здійснення контролю за ним;

- науково-технічна та інноваційна політика, спрямована на формування умов ефективного науково-технічного розвитку країни, визначення цілей, напрямів, форм її здійснення;

- амортизаційна політика, спрямована на створення суб'єктам господарювання найбільш сприятливих та рівноцінних умов забезпечення процесу простого відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі;

- політика інституційних перетворень, спрямована на формування раціональної багатокладної економічної системи шляхом трансформування відносин власності, здійснення роздержавлення економіки, приватизації та націоналізації виробничих фондів, забезпечення на власній основі розвитку різних форм власності і господарювання, еквівалентності відносин обміну між суб'єктами господарювання, державну підтримку і захист усіх форм ефективного господарювання та ліквідацію будь-яких протизаконних економічних структур;

- цінова політика, спрямована на регулювання державою відносин обміну між суб'єктами ринку з метою забезпечення еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями та видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових та роздрібних цін;

- антимонопольно-конкурентна політика, спрямована на створення оптимального конкурентного середовища діяльності суб'єктів господарювання, забезпечення їх взаємодії на умовах недопущення проявів дискримінації одних суб'єктів іншими, насамперед у сфері монопольного ціноутворення та за рахунок зниження якості продукції, послуг, сприяння зростанню ефективної соціально орієнтованої економіки;

- бюджетна політика, спрямована на оптимізацію та раціоналізацію формування доходів і використання державних фінансових ресурсів, підвищення ефективності державних інвестицій у народне господарство, узгодження загальнодержавних і місцевих інтересів у сфері міжбюджетних відносин, регулювання державного боргу та забезпечення соціальної справедливості при перерозподілі національного доходу;

- податкова політика, спрямована на забезпечення економічно обґрунтованого податкового навантаження на суб'єктів господарювання, стимулювання суспільно необхідної економічної діяльності суб'єктів, а також дотримання принципу соціальної справедливості та конституційних гарантій прав громадян при оподаткуванні їх доходів;

- грошово-кредитна політика, спрямована на забезпечення народного господарства економічно необхідним обсягом грошової маси, досягнення ефективного готівкового обігу, залучення коштів суб'єктів господарювання та населення до банківської системи, стимулювання використання кредитних ресурсів на потреби функціонування і розвитку економіки;

- валютна політика, спрямована на встановлення і підтримання паритетного курсу національної валюти щодо іноземних валют, стимулювання зростання державних валютних резервів та їх ефективне використання;

- зовнішньоекономічна політика, спрямована на регулювання державою відносин суб'єктів господарювання з іноземними суб'єктами господарювання та захист національного ринку і вітчизняного товаровиробника.

Сучасні умови господарювання диктують певні напрями державної економічної політики. На сьогодні основний акцент робиться на науково-технічній, інноваційній та відповідно інвестиційній політиці держави. З огляду на обмеженість ресурсів, чи то матеріальних, чи то грошових, єдине, що залишається суб'єктам господарювання, це знаходити і використовувати нові інноваційні шляхи розвитку підприємства та відтворення виробництва. Держава всебічно сприяє даному процесу, особливо це стосується промислових підприємств, які формують основну частину бюджету країни.

Так, наприклад на промислових підприємствах впроваджується передовий досвід організації процесу управління як всіма структурними підрозділами, так і виробництвом зокрема. Такі інноваційні підходи надають змогу отримати економічну вигоду від ефективного управління підприємством та виробничими процесами завдяки зниженню витрат при вчасному реагуванні на можливі відхилення від запланованих показників [10].

Перш ніж обирати напрями економічної політики держави та методи державного регулювання економіки, доцільно визначитися з тим, чи будуть застосовані при цьому нові ринкові механізми та обрана нова економічна політика, яка докорінно буде відрізнятися від традиційної, чи механізм державного регулювання буде змодельований за кращими світовими аналогами.

Схема механізму державного регулювання економіки та вибір економічної політики представлена на рис. 1.

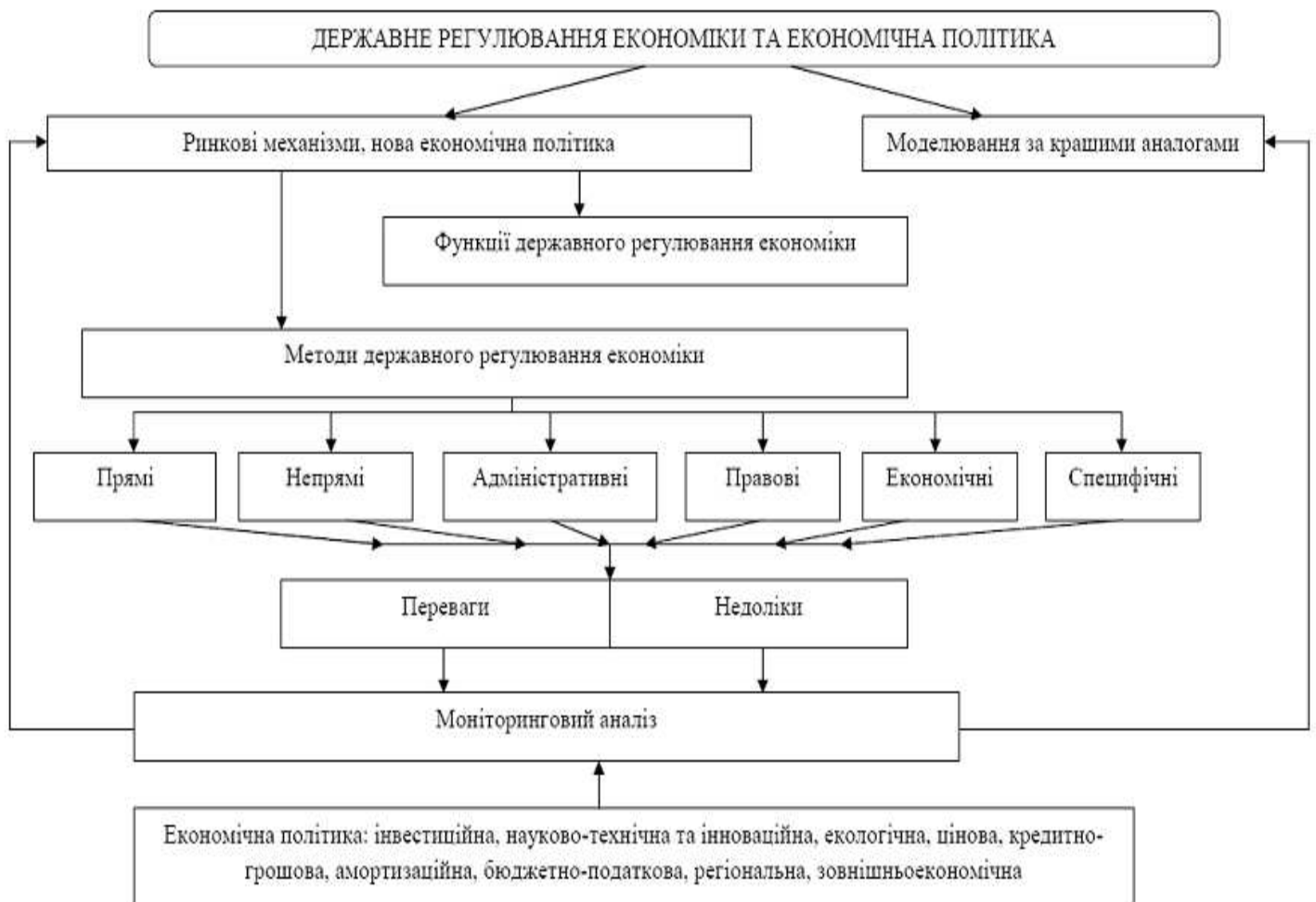

Рис. 1. Механізм державного регулювання економіки та вибір економічної політики

Згідно рис. 1 визначення напрямку економічної політики держави повинно здійснюватися з паралельним аналізом ефективності застосування обраних методів державного регулювання економіки відповідно до її функцій. Хоча прийнято вважати, що перш ніж здійснювати свої найважливіші функції, держава формує економічну політику. Однак, на нашу думку, в сучасних умовах господарювання потрібно вміти оперативно реагувати на будь-які зміни в економіці і застосовувати ефективні методи регулювання з боку держав з урахування мінливої економічної політики та з огляду на вимоги і потреби суспільства.

Висновки. Сучасна нестійка ситуація в ринковій економіці України потребує дієвого механізму державне регулювання економічних процесів, який би враховував мінливість ринкового середовища, потребу в ефективному та оперативному реагуванні на зміни в економічних процесах. Для вирішення цього складного й актуального завдання запропоновано механізм державного регулювання економіки та вибір економічної політики, представлена і охарактеризована його компонентна структура. Цей механізм представлено як систему, до складу якої увійшли необхідні елементи, які формують методологічний інструментарій державного регулювання економіки при виборі дієвої економічної політики.

Література.

1. Мочерний С. В. Економічна теорія: навч. посіб. / С. В. Мочерний. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.
2. Малиш Н. А. Макроекономіка: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Н. А. Малиш. – [3-тє вид. стереотип.]. – К.: МАУП, 2007. – 184 с.
3. Дідківська Л. І., Головка Л. С. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К.: Знання-Прес, 2008. – 213 с.
4. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник / Д. М. Стеченко. – К.: Знання, 2007. – 271 с.
5. Макроекономіка: Підручник / А. Г. Савченко, Г. О. Пухтаєвич, О. М. Тітьонко та ін.; За ред. А. Г. Савченка. – К.: Либідь, 2005. – 208 с.
6. Михасюк І. Р., Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Підручник / І. Р. Михасюк, Л. А. Швайка. – Львів: «Магнолія плюс»; видавець СПД ФО «В.М. Піча», 2006. – 220 с.
7. Ходов Л. Г. Основы государственной экономической политики: Учебник / Л. Г. Ходов. – М.: Изд-во БЭК, 2007. – 332 с.
8. Зухба Д.С. Принципы и проблемы государственного регулирования экономики / Д.С. Зухба, Е.Н. Зухба. – Донецк: ИПЦ «Донецк», 2002. – 25 с.
9. Господарський Кодекс України / Верховна Рада України, від 16 січня 2003 року № 436-IV, стаття 10.
10. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» / Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

References.

1. Mochernyi, S. V. (2009), *Ekonomichna teoriia* [Economics], 4th.ed., VTs «Akademii», Kyiv, Ukraine, p. 640.
2. Malys, N. A. (2007), *Makroekonomika* [Macroeconomics], 3rd.ed., MAUP, Kyiv, Ukraine, p. 184.
3. Didkivska, L. I. and Holovko, L. S. (2008), *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [State regulation of the economy], Znannia-Pres, Kyiv, Ukraine, p. 213.
4. Stechenko, D. M. (2007), *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [State regulation of the economy], Znannia, Kyiv, Ukraine, p. 271.
5. Savchenko, A. H. Pukhtaievych, H. O. Titonko, O. M. and others (2005), *Makroekonomika* [Macroeconomics], Lybid, Kyiv, Ukraine, p. 208.
6. Mykhasiuk, I. R. and Shvaika, L. A. (2006), *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [State regulation of the economy], «Mahnoliia plus»; vydavets SPD FO «V.M. Picha», Lviv, Ukraine, p. 220.
7. Hodov, L. G. (2007), *Osnovy gosudarstvennoj jekonomicheskoy politiki* [Fundamentals of state economic policy], Izd-vo BJeK, Moscow, Russia, p. 332.
8. Zuhba, D.S. and Zuhba, E.N. (2002), *Principy i problemy gosudarstvennogo regulirovaniya jekonomiki* [Principles and problems of state regulation of economy], IPC «Doneck», Doneck, Ukraine, p. 25.
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine " Economic Code of Ukraine", January 16, 2003 № 436-IV, Article 10..
10. On Sustainable Development Strategy "Ukraine - 2020" / Decree of the President of Ukraine on January 12, 2015 № 5/2015, available at: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>; <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

Стаття надійшла до редакції 20.04.2017 р.

ТОВ "ДКС Центр"

Вгору